

Н. В. Гусаревич,

к. е. н., доцент, Київський національний торговельно-економічний університет

ORCID ID: 0000-0002-8266-8498

О. С. Сергієнко,

бакалавр, Київський національний торговельно-економічний університет

ORCID ID: 0000-0002-0472-452X

Ю. В. Шевченко,

бакалавр, Київський національний торговельно-економічний університет

ORCID ID: 0000-0002-8266-8498

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.1.86

ОЦІНКА СТАНУ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

N. Husarevych,

PhD in Economics, associate professor, Kiev National University of Trade and Economics

O. Serhiienko,

bachelor, Kiev National University of Trade and Economics

J. Shevchenko,

bachelor, Kiev National University of Trade and Economics

ASSESSMENT OF POVERTY IN UKRAINE AND WAYS TO OVERCOME IT

Соціальна політика є вагомим складовим економічного розвитку будь-якої держави, тому проблема подолання бідності в Україні є одним із головних завдань, що стоїть перед урядом на сьогоднішній день. Однією з причин бідності є нерівномірність розподілу доходів між різними верствами населення. Крім того, на сучасному етапі існує проблема бідності серед працюючих. У статті узагальнено та систематизовано інформацію щодо сучасного стану рівня бідності країн ЄС, а також розглянуто особливості проведення соціальної політики та методи вирішення цього питання. На відміну від європейських країн в Україні не існує чітких концепцій та стратегій подолання бідності. У статті також наведено інформацію щодо приросту ВВП на душу населення в Україні, відповідно до розрахунків МВФ.

Social policy is a major component of the economic development of any state. The problem of poverty reduction in Ukraine is one of the challenges the government faces. In the context of European integration, this is extremely important for Ukraine, because in the background of European countries, our country has low social security indicators. These indicators include minimum wage, subsistence, GDP per capita, all of which affect the country's poverty rate. Poverty, as an economic and social phenomenon in the modern world, poses a serious threat to social security for both the country and the individual. There are different causes of poverty in each country. Poverty in the country is affected

by the level of the economy, demographic status, social policy and other factors. One of the causes of poverty in Ukraine is the uneven distribution of income between different sections of the population. Moreover, there is currently a problem of industrial poverty. Today, social stratification is deepening in Ukraine, leading to an imbalance in the ability to meet basic social needs of the population. The standard and quality of life remain low. The article summarizes and systematizes information on the current state of poverty in EU countries and discusses the specifications of social policy and how to address it. To date, there are many organizations and institutions in European countries that are actively combating poverty. One of the most famous is the Oxfam organization. This organization is active in many countries around the world and is well known. In addition, Red Nose Day is being held every two years in the UK, which has already raised \$1.4 billion to combat child poverty. Unlike in EU countries, Ukraine does not have clear concepts and strategies for poverty. Although the problem of population poverty is constantly being raised in Ukraine and different strategies are adopted annually, these concepts and strategies address only the effects of poverty, not the problem itself. The article looks at new ways to tackle poverty in Ukraine, as well as the IMF's projections for GDP per capita and other indicators that affect poverty in the country.

Ключові слова: бідність, ВВП на душу населення, Стратегія подолання бідності, мінімальна заробітна плата, зайнятість, рівень життя, прожитковий мінімум.

Key words: poverty, GDP per capita, Poverty reduction strategy, minimum wage, employment, standard of living, cost of living.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Бідність є однією з глобальних проблем усіх країн світу та Україна не є винятком. В умовах євроінтеграції уряд країни повинен підтримувати соціальну політику на належному рівні — відстоювати права населення та забезпечувати гідний рівень життя для своїх громадян. Адже саме соціальна політика є вагомим складовою економічного розвитку держави.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання подолання бідності в умовах глобалізації та євроінтеграції перебуває у центрі уваги таких провідних вітчизняних вчених: Н. Власенка, О. Бородіної, О. Кришень, Г. Олійник, І.Я. Чугунова, а також зарубіжних вчених: Т. Репіної, А. Сена, Ж. Прудона, Т. Мальтуса, Р. Спенсера, Е. Реклю.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є оцінка сучасного стану бідності в Україні в умовах євроінтеграції, визначення напрямів подолання бідності, на прикладі країн Європи.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Питання подолання бідності в нашій державі існує надзвичайно давно, як і в усьому світі. Ще з 2001 року в Україні діє державна програма "Стратегія подолання бідності". Крім того, уряд нашої країни долучився до реалізації програми ООН "Цілі Розвитку Тисячоліття", яка висуває боротьбу з бідністю на перше місце [4]. В Україні на сучасному етапі не існує комплексної систе-

ми, яка б ефективно вирішувала питання щодо подолання бідності. Держава мало уваги приділяє політиці попередження бідності, а лише бореться з її наслідками.

Специфічні особливості бідності в Україні мають прояв у такому:

- надмірне соціальне та майнове розшарування;
- розповсюдженість бідності серед працюючого населення;
- зuboжіння значної частини населення, яке при цьому зберігає відносно високий соціальний статус (рівень освіти, кваліфікації, соціальні зв'язки);
- низький рівень життя населення загалом і соціальної інфраструктури зокрема [6].

Основною ознакою бідності у вітчизняному суспільстві є те, що в нашій державі існує проблема бідності серед працюючих. Зайняті мають стабільне джерело доходу, але при цьому не мають можливості вести повноцінний спосіб життя.

Відповідно до рисунка 1, динаміка рівня ВВП на душу населення в Україні з 2010 по 2018 роки є позитивною, з кожним аналізованим роком ВВП у нашій державі збільшується. Найбільший темп росту цього показника було зафіксовано у 2017 році порівняно із 2016 р., а саме 14370,8 грн. Дані Державної служби статистики про витрати і ресурси домогосподарств України свідчить про те, що добробут населення в країні значно зріс у 2018 році.

Відповідно до результатів вибіркового обстеження умов життя домогосподарств, середньомісячний дохід одного домогосподарства в першому півріччі 2018 року становив 9249 грн, таким чином за рік рівень доходів зріс на 23,5%, тоді як інфляція за цей період становила

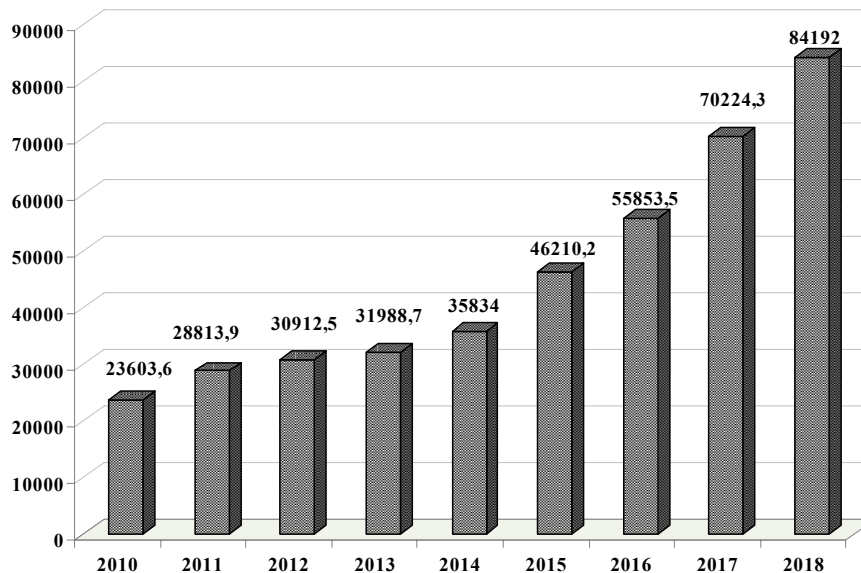

Рис. 1. Динаміка ВВП на душу населення в Україні (грн)

Джерело: [5].

12,6%. Отже, зростання доходів майже на 11% перевищує рівень інфляції, що говорить про зростання добробуту вітчизняних родин [7].

Відповідно до даних МВФ щодо рейтингу обсягів ВВП на душу населення у 2018 році Україна посіла 131 місце серед 190 країн світу (рис. 2).

На сучасному етапі, в умовах глобалізації, розрив між "багатими" і "бідними" в світі стрімко зростає, і Україна тут не є винятком. За даними Державної служби статистики України, кількість "багатих" людей, тобто тих у кого дохід понад 5160 грн, за I півріччя 2017 року налічувалось 12,9%. Доходи нижче прожиткового мінімуму за підсумками I півріччя 2017 року мали 37,1% родин, а в 2018 р. — 30,5%, нижче офіційного прожиткового мінімуму — 3,5% родин, а в 2019 році їх кількість становить 2,1%.

Нерівномірність розподілу доходів характеризує крива Лоренца, яка відображає співвідношення відсотків усіх загальних доходів та відповідних відсотків населення, які їх отримали. Якщо відбувається рівномірний розподіл доходів, то 10% населення, ранжованого за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів, отримували б десяту частину загальних доходів, 20% — п'яту частину загальних доходів, 50% — половину і т.д., то лінія мала б вигляд лінії рівномірного розподілу. Чим далі крива Лоренца від прямої, тим вища фактична диференціація населення за рівнем добробуту.

За даними Державної служби статистики України, абсолютно бідними в Україні є 800 тис. осіб. У попередньому році таких налічувалося 1,4 млн. Проте, рівень бідності зараз є вищим, ніж п'ять років тому. Якщо у

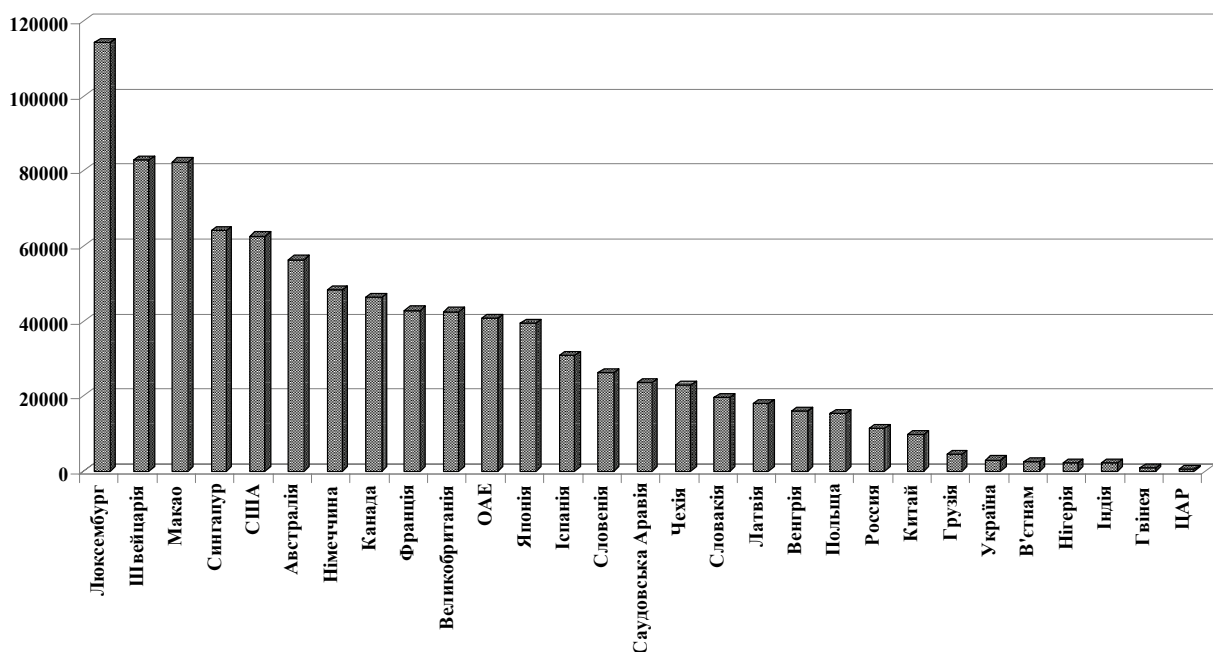

Рис. 2. Рівень ВВП на душу населення по країнах світу (дол. США)

Джерело: [3].

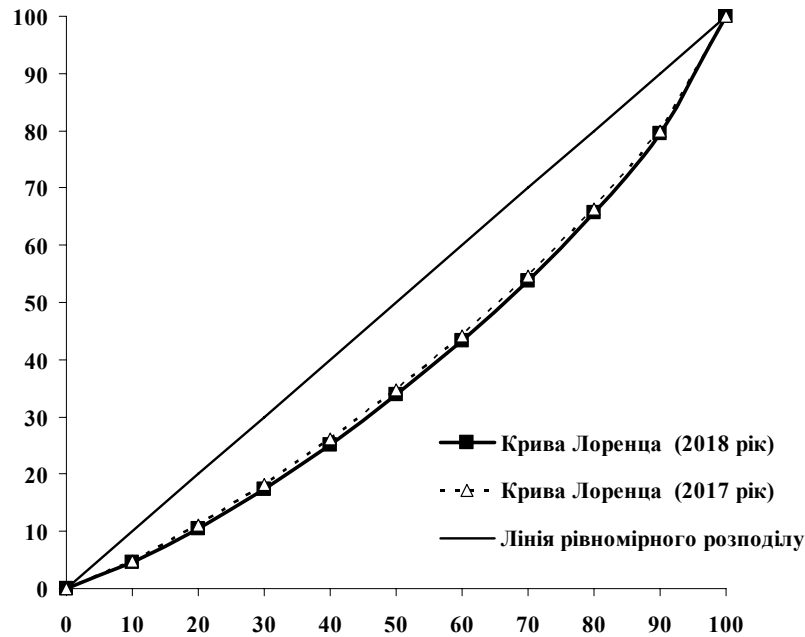

Рис. 3. Нерівномірність розподілу доходів в Україні

Джерело: сформовано автором на основі даних ДКСУ.

2014 році за межею бідності жило 16,7% населення України, то сьогодні — 32% [7].

У країнах ЄС відслідковується різниця у розвитку та рівні життя досліджуваних країн, найвищий показник серед яких належить Люксембургу з розміром мінімальної оплати праці 2071,1 євро в місяць, або 24853,2 євро в рік. Питання оцінки прожиткового мінімуму є предметом постійної уваги Люксембургу, де працює спеціальна робоча група експертів, які вдосконалюють методологію розрахунків і визначення межі бідності (табл. 1).

У Німеччині розмір мінімальної заробітної плати становить 1540,09 євро на місяць або 18481,08 євро за рік. Але, попри зростання податкових надходжень і низькі показники безробіття, майже 20% жителів країни на сьогодні знаходяться в зоні ризику бідності або соціальної ізоляції. За даними федерального статистичного відомства під загрозою є 16 млн ос. [3].

Щодо Великобританії з розміром мінімальної заробітної плати 1480 євро або 17760 в рік відомо, що рівень бідності становить 23,3%. Особливістю вимірювання бідності у Великобританії є те, що окремим показником виводиться "дитяча бідність", рівень якої в 2018 році становив 33,4% [3].

За даними Євростату у 2017 році країнами з найнижчим рівнем бідності вважаються Чехія (12,2%), Фінляндія (15,7%), Словаччина (16,3%), Нідерланди (17,0%), Словенія і Франція (17,1%), а також Данія (17,2%), а країнами з найзначнішою часткою бідного населення виявилися Болгарія (38,9%), Румунія (35,7%) і Греція (34,8%). На цьому стані економічно-соціального розвитку країн ЄС скорочення частки бідного населення є однією з ключових цілей стратегії "Європа 2020".

В Україні розмір місячної заробітної плати, а саме 158,38 євро, менший від оплати праці за тиждень в значній частині країн ЄС, як-от: Люксембург (504,18 євро),

Таблиця 1. Мінімальний розмір оплати праці в країнах ЄС та в Україні

Країна	Мінімальний розмір оплати праці за рік (у євро)			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
	2017	2018	2019	2017-2018	2018-2019	2017-2018	2018-2019
Болгарія	2820	3132	3534,83	312	402,83	0,11	0,13
Великобританія	16764	16812	17760	48	948,00	0,00	0,06
Ірландія	18756	19368	19874,4	612	506,40	0,03	0,03
Іспанія	9912	10308	12 600	396	2292,00	0,04	0,22
Нідерланди	18624	18936	19 627,20	312	691,20	0,02	0,04
Люксембург	23988	23988	24853,2	0	865,20	0,00	0,04
Німеччина	17976	17 976	18481,08	0	505,08	0,00	0,03
Франція	17760	17981,64	19 230,48	221,64	1248,84	0,01	0,07
Естонія	5640	6000	6480	360	480,00	0,06	0,08
Литва	4560	4800	6660	240	1860,00	0,05	0,39
Румунія	3300	4896	5220	1596	324,00	0,48	0,07
Чехія	4884	5736	6180	852	444,00	0,17	0,08
Польща	5436	6036	6300	600	264,00	0,11	0,04
Україна	1351,08	1357,8	1900,56	6,72	542,76	0,00	0,40

Джерело: сформовано на основі даних <https://ec.europa.eu/eurostat>

Ірландія (402,24 євро), Німеччина (389,38 євро), Нідерланди (388,47 євро), Франція (371,02 євро), Великобританія (381,41 євро), Іспанія (254,39 євро), Греція (183,67 євро) [3].

Абсолютно бідними, за міжнародними критеріями, вважаються громадяни, чий дохід нижче прожиткового мінімуму. В Україні вважають абсолютно бідністю дохід нижче офіційного прожиткового мінімуму, хоча в більшості країн поділу цього показника на "офіційний" і "реальний" не існує. За даними Державної служби статистики України, абсолютно бідними в Україні є 800 тис. осіб, а в 2018 році даний показник становив 1,4 мільйона. Рівень бідності зараз є вищим, ніж п'ять років тому. Якщо у 2014 році за межею бідності жило 16,7 % населення країни, то сьогодні — 32 %.

Україна має високий показник бідності порівняно з країнами ЄС, варто звернути увагу на те, що більшість європейських країн проводять різноманітні заходи по подоланню бідності. У 1985 році британська благодійна організація Comic Relief започаткувала День червоного носа в Англії як спосіб залучення грошей для боротьби з дитячою бідністю. NPR повідомляє, що багато знаменитостей одягали червоні носи, щоб сприяти збору коштів. День червоного носа проходить кожні два роки у Великобританії та зібрав уже 1,4 мільярда доларів. Ці кошти поширюються серед благодійних організацій, які борються з дитячою бідністю [11].

У 1942 році у Англії, в місті Оксфорд, було засновано Оксфам, як Оксфордський комітет допомоги голодуючим (Oxford Committee for Famine relief) групою квакерів, громадських активістів та науковців Оксфордського університету. Оксфам став одним із регіональних комітетів, який було створено на підтримку Національного комітету допомоги голодуючим. На сьогоднішній день Оксфам — це міжнародне об'єднання із 15 організацій, що працюють у понад 90 країнах по всьому світу. Метою діяльності цієї організації є розв'язання проблем бідності та пов'язаної з нею несправедливості в усьому світі. Всі проекти Оксфам спрямовані на надання людям прав особисто керувати власним життям, отримувати гідну оплату за виконану працю [12].

У країнах ЄС діє стратегія "Європа-2020", у якій закладено 5 показників, досягнувши яких, буде реалізована ця стратегія, а саме:

- інвестиції у наукові дослідження та розробки повинні складати 3 % від ВВП Євросоюзу;
- скорочення викидів вуглекислого газу до 30 %;
- рівень зайнятості населення у віці 20—64 років повинен становити 75 %;
- частка осіб, які передчасно залишили школу не повинна перевищувати 10 %, не менше 40 % молоді повинні мати вищу освіту;
- скорочення на 20 млн кількості осіб, яким загрожує небезпека опинитись за межею бідності.

В Україні також здійснюється політика щодо подолання бідності, а саме — урядом затверджено план заходів на 2019 рік з реалізації Стратегії подолання бідності. Зокрема планується підвищення дієвості політики зайнятості; впровадження нових форм надання державною службою зайнятості послуг населенню та роботодавцям; створення загальнодержавного реєстру вакансій з вільним онлайн-доступом та актуалізацією

в режимі реального часу; сприяння працевлаштування молоді та запровадження додаткових стимулів для роботодавців щодо працевлаштування осіб передпенсійного віку, осіб з малолітніми дітьми та осіб з інвалідністю; поліпшення економічних умов розвитку самозайнятості населення тощо [10]. Таким чином, реалізація цих заходів сприятиме забезпеченню поетапного зниження масштабу бідності, запровадженню нових механізмів її запобігання, подолання соціального відчуження, поліпшенню рівня життя та підвищенню рівня доступу населення до соціальних послуг.

До проекту Стратегії були залучені експерти ПРООН, ЮНІСЕФ, МОП та одним із стратегічних напрямів даного проекту було зниження рівня бідності через сприяння зростанню доходів від зайнятості та виплат у системі державного соціального страхування. Крім того, у стратегії передбачалось забезпечення доступу населення до послуг соціальної сфери незалежно від місця проживання, задля уникнення ризиків соціального відчуження сільського населення [1].

Відповідно до прогнозу валютного фонду, в найближчі 5 років ВВП на душу населення в Україні зросте на 50 %. Станом на 2018 рік ВВП нашої країни на душу населення становить 2,82 тис. доларів, країн, що розвиваються — 5,49 тис. доларів, середній по світу — 11,73 тис. доларів, розвинених країн — 48,97 тис. доларів (рис. 2). Згідно з прогнозом МВФ, у 2023 році ці показники становитимуть 4,22 тис. доларів — для України (зростання 50 %), 7,43 тис. доларів — для країн, що розвиваються (зростання 35 %), 14,49 тис. доларів — середній по світу (зростання 24 %), 58,46 тис. доларів — для розвинених країн (зростання 19 %) [2].

Більш точним показником ВВП на душу населення вважається показник, розрахований за паритетом купівельної спроможності. За цим показником станом на 2018 рік ВВП України на душу населення за паритетом купівельної спроможності становить 9,21 тис. дол. у країнах, що розвиваються, — 12,51 тис. дол., а у розвинених країнах — 51,42 тис. дол. США.

Відповідно до прогнозу МВФ, у 2023 році ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності становитиме 12,26 тис. дол. — для України (зростання 33 %), 16,5 тис. дол. — для країн, що розвиваються (зростання 32 %) та 60,29 тис. дол. — для розвинених країн (зростання 17 %) [9].

Серед макроекономічних ризиків України можна відзначити такі, що пов'язані зі значними виплатами за державним боргом, що припадають на 2019—2021 роки, та тиском з боку поточних видатків бюджету. З метою прискорення темпів зростання економіки країни необхідно створити ринок земель сільськогосподарського призначення; розділити природні монополії в енергетичному секторі; посилити управління в державних банках; досягнути максимум прогресу в боротьбі з корупцією та забезпечення фінансової стабільності [8].

ВИСНОВОК

Таким чином на сучасному етапі питання щодо подолання бідності в Україні є досить актуальним, насамперед це пов'язано з євроінтеграцією. В нашій державі немає комплексної системи подолання бідності, держава лише бориться з її наслідками. В Україні наявний

